

Excavacions arqueològiques a Vilanera (l'Escala, Alt Empordà)

BIBIANA AGUSTÍ, DOLORS CODINA, RAFAEL DEHESA, JOAN LLINÀS,
JORDI MERINO, CARMÉ MONTALBAN, ANNA VARGAS

1. INTRODUCCIÓ

Els terrenys afectats pel projecte de construcció d'un camp de golf estan situats al sector de Vilanera, al sud-oest del terme municipal de l'Escala, a un quilòmetre del centre del nucli urbà i dos quilòmetres al sud del conjunt arqueològic d'Empúries.

La superfície total afectada s'apropa a 1.100.000 m² i es divideix bàsicament en dues grans àrees: la sud i la nord. A la zona sud hi ha una plana que correspon a un antic terreny d'aiguamolls per on passava una de les branques del Ter i on hi havia l'estany de Belcaire. Actualment, aquesta plana, formada sobretot per la sorra portada pel riu i la tramuntana, és una fèrtil zona agrícola. Al nord, hi ha els turons de Vilanera i Muntanya Rodona, formats per pedra calcària i suaus i ondulats de relleu.

L'equip d'excavació era format per Bibiana Agustí, Elisabet Arasa, Dolors Codina, Rafael Dehesa, Joan Llinàs, Jordi Merino, Carmé Montalban, Iolanda Puigdevall i Anna Vargas. La intervenció arqueològica, adjudicada a l'empresa Janus, S.L., va ser finançada totalment pel promotor del projecte. El Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya va fer l'aixecament topogràfic de tots els sectors excavats. Així mateix, el Museu d'Arqueologia de Catalunya també hi va col·laborar.

Des del punt de vista científic, es va considerar un jaciment de l'àmbit empurità i es van utilitzar els diversos sistemes de registre i inventari de material arqueològic del Museu d'Arqueologia de Catalunya-Empúries. El dipòsit definitiu dels materials, una vegada classificats i inventariats, es farà en aquest museu mateix.

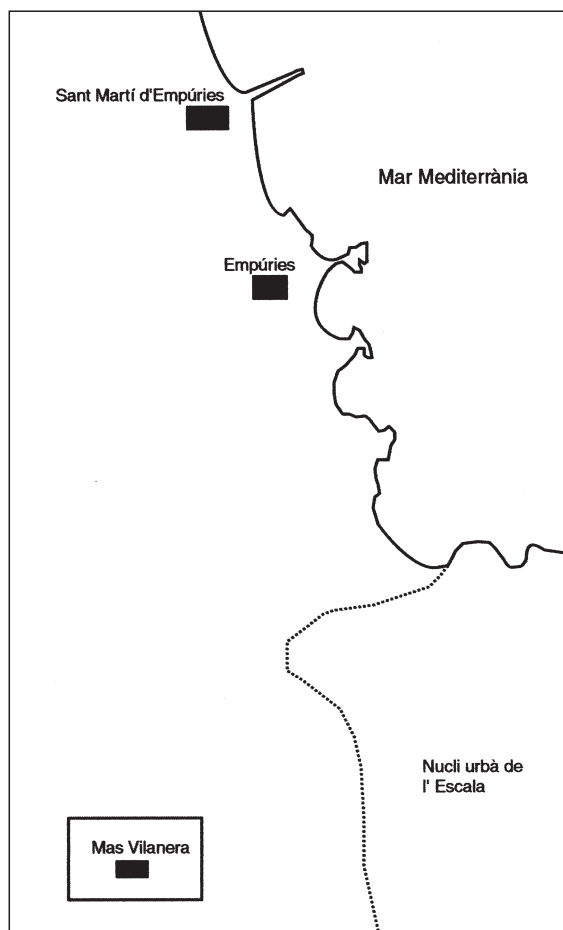

Figura 1. Plànol de situació del sector afectat pel projecte de construcció del camp de golf.

2. DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS

La intervenció arqueològica a Vilanera es va fer en tres fases compreses entre els mesos d'abril de 1999 i juny del 2000.

La primera fase es va desenvolupar durant els mesos d'abril i maig de 1999. Es van fer una prospecció superficial de tota la zona afectada pel projecte com també, amb l'ajuda d'una màquina retroexcavadora, un total de cent cinquanta sondeigs i cinc rases de grans dimensions. Aquesta prospecció va permetre de delimitar diverses àrees amb restes arqueològiques: estructures medievals i modernes a ponent del mas Vilanera (sector 1), una àrea amb una gran quantitat de ceràmica romana en superfície també a ponent d'aquest mas i propera a l'entrada de la finca des de la carretera de l'Escala a Albons (sector 4), restes d'estructures medievals i materials arqueològics de l'edat del ferro a llevant del mas esmentat (sector 2) i, finalment, dos

enterraments d'incineració de l'edat del ferro situats a la part baixa del vessant est del turó de Vilanera, uns 350 m al sud-est del mas (sector 3).

La segona fase dels treballs es va dur a terme durant els mesos de juliol i agost de 1999 i es va centrar en el sector comprès entre la carretera de l'Escala a Albons i el mas Vilanera, a ponent d'aquest mas (sector 1), on es van excavar completament les estructures modernes relacionades amb el dit mas (segles XVI-XVII) i un camp de sitges coetani al monestir de Santa Maria de Vilanera (segle XIV).

La darrera fase es va iniciar a l'octubre del mateix any i va finalitzar al juny de l'any 2000. Es van excavar parcialment les estructures romanes situades a la zona de l'entrada (sector 4), cosa que també va possibilitar la documentació d'una necròpolis d'incineració de l'edat del bronze, molt malmenada per les ocupacions anteriors i que va ser totalment excavada. Els treballs també van afectar les estructures situades a llevant del mas (sector 2), tot i que només se'n van retirar els nivells superficials. Uns quants sondeigs fets en aquest sector per esbrinar-ne la potència arqueològica van permetre l'excavació de tres enterraments d'inhumació de l'època imperial romana. Finalment, bona part dels treballs es van centrar en la necròpolis d'incineració del ferro, de la qual es van excavar totalment uns 700 m², que va fer possible de documentar un total de noranta-un enterraments, dels quals se n'excavaren setanta-cinc.

La intervenció arqueològica a Vilanera va acabar d'una manera sobtada al principi de juny de l'any 2000. A mitjan juliol, i davant la impossibilitat de continuar l'excavació, es van soterrar les restes arqueològiques situades als sectors 2 i 3 per tal d'evitar-ne el deteriorament i el robatori.

3. RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ

Les excavacions arqueològiques van permetre de documentar unes quantes fases d'ocupació, des de l'edat del bronze fins a l'època moderna. Els resultats es presenten per ordre cronològic, del període més modern al més antic:

El mas Vilanera (segles XVI-XX)

El mas Vilanera, construït en el segle XVI, és a la part baixa del turó de Vilanera, al costat de ponent. És un gran edifici de planta rectangular amb la teulada a quatre vessants. A la façana principal, situada al sud, hi ha un portal d'arc de mig punt amb grans dovelles. Les finestres del pis són rectangulars, decorades amb motllures sobre la llinda i a l'ampit. Pocs metres al sud-oest de l'edifici hi ha una torre de defensa de planta rectangular, de 12 m d'alçada i teulat a doble vessant. A la part superior del mur de migdia hi ha un matacà fet amb carreus ben escairats. Als altres murs hi ha dos pisos d'espitlleres per a armes de foc. Originalment, la torre estava exempta i es comunicava amb la casa per un pont de fusta. En un moment posterior,

en el segle XVIII o XIX d'acord amb el tipus d'aparell utilitzat, tots dos edificis, el mas i la torre, s'uniren mitjançant la construcció d'un nou cos que notablement la superfície construïda del mas.

Relacionades amb aquest mas i a ponent de l'edifici (sector 1), es van localitzar les restes de tres murs molt arrasats que formaven part de la tanca d'un espai de grans dimensions que, per la poca qualitat de les estructures, es va considerar que era un tancat de bestiar construït, segons el material arqueològic aparegut als nivells d'enderroc, en el segle XVI.

El Convent de Santa Maria de Vilanera

El monestir de monges benedictines de Santa Maria de Vilanera va ser fundat l'any 1328 per Arnau de Soler, ardiaca de Besalú. Tingué una vida molt curta, perquè se sap que l'any 1412 ja s'havia extingit i tots els béns havien passat al convent de monges agustines de Sant Bartomeu de Bell-lloc de Peralada.

Les restes conservades del monestir estan dividides en dos edificis força separats entre si. A la part alta del turó de Vilanera hi ha les restes de l'església. Se'n conserva un sol mur d'uns 10 m de llargada i 4 d'alçada màxima, fet amb pedres grosses sense treballar i lligades amb morter de calç i que podria ser d'un dels costats de l'església. En aquest mur s'hi veuen les restes d'un pilar adossat que devia sostenir un arc. L'estat de conservació actual d'aquest mur és molt dolent. A l'entorn és possible de veure-hi les fonamentacions d'altres estructures, però és molt difícil de saber com era la planta d'aquest edifici, on no s'ha fet mai cap intervenció arqueològica.

A la part baixa del turó i al costat de ponent del mas Vilanera s'hi conserven les restes del convent. Tot i que l'estat actual també és força ruïnós, els diversos murs conservats, d'una tècnica constructiva semblant a la utilitzada a l'església, permeten de dibuixar una planta rectangular amb algunes estances a l'interior. Segons Badia (1978), la tècnica constructiva dels dos edificis fa que els pugem situar en el segle XIV, afirmació que coincideix amb la documentació escrita coneguda.

Relacionat amb el monestir, es va excavar un camp de sitges al sud-oest de les restes de l'edifici (sector 1). És format per vint-i-nou unitats variades pel que fa al tipus: còncaves amb el fons pla, de secció irregular a causa, probablement, de la duresa extrema de la pedra calcària del subsòl, de molt mal tallar; fosses de poca fondària i el fons pla, i, en un sol cas, globulars de grans dimensions amb la boca molt estreta. Excepte aquesta, que arriba a una profunditat de 2,80 m, la resta mesura entre 80 i 120 cm de fondària i entre 90 i 150 cm de diàmetre. El material arqueològic aparegut en el farcit de les sitges és molt escàs i permet de datar l'amortització del camp en el segle XIV. Cal destacar la descoberta d'un enterrament d'inhumació a l'interior d'una de les sitges, que va aparèixer sense cap tipus d'aixovar.

A llevant del monestir (sector 2) es va documentar una estructura quadrangular de grans dimensions, de 30 m de llargada i 20 m d'amplada, amb diversos compar-

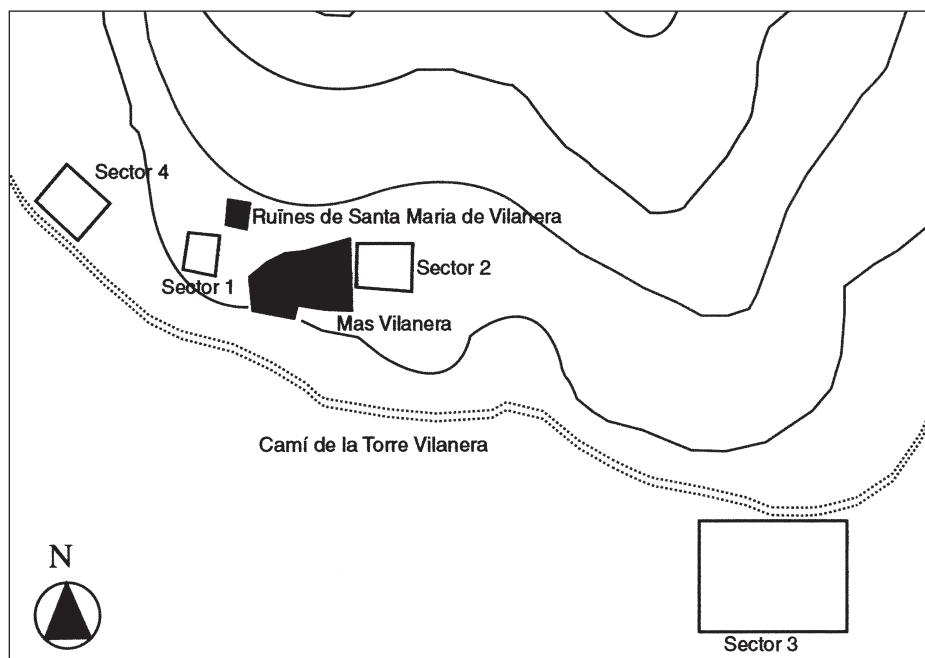

Figura 2. Plànol de situació dels diversos sectors on hi ha restes arqueològiques.

timents a l'interior. Aquest espai no es va excavar, i només se'n van retirar els nivells superficials i s'hi van fer tres sondeigs per esbrinar-ne la potència arqueològica amb què es va poder datar aquesta estructura, aproximadament, en el segle XIV, la qual cosa possibilita de relacionar-la amb el monestir veí. En un compartiment de l'interior, situat a l'angle nord-est, s'hi va documentar un mur pertanyent a una construcció anterior, si bé la manca d'excavacions no permet de saber-ne l'època ni qualsevol altra dada.

Enterrament tardoromà

Situat al peu del turó de Vilanera, i al costat de la necròpolis d'incineració de l'edat del ferro que posteriorment comentarem (sector 3), va aparèixer al marge del camí un enterrament format per una àmfora africana amb el pivot, el coll i la vora tallats, envoltada de blocs de pedra de dimensions mitjanes sense treballar i amb un fragment de tègula romana com a tapadora. La datació d'aquesta àmfora la situa en els segles v-vi dC.

Aquesta troballa és molt interessant perquè, a més de tractar-se d'un enterrament totalment aïllat, en tota la superfície de la finca afectada pel projecte del camp

de golf no hi ha aparegut cap altre fragment de material arqueològic d'aquest període. Tanmateix, cal assenyalar la relativa proximitat d'altres necròpolis del mateix període. Al turó de les Corts, situat un quilòmetre al nord-oest, hi ha la necròpolis entorn de l'església de Sant Vicenç i la necròpolis del Castellet. Una mica més allunyades, i al sud-oest d'Empúries, hi ha les necròpolis entorn de les esglésies de Santa Magdalena i Santa Margarida.

Estructures i necròpolis de l'època romana

Prop del sector del mas es van fer diverses troballes de l'època romana. A l'angle sud-oest del turó de Vilanera (sector 4), just al costat del trencall que porta al mas venint de la carretera d'Albons, s'hi van localitzar algunes estructures de l'època romana i que delimiten tres àmbits rectangulars. Són murs de factura molt senzilla, fets amb blocs de pedra de dimensions petites i mitjanes sense tallar i units amb morter de calç. Estan molt arrasats i només conserven, com a màxim, dues o tres filades.

Bàsicament, s'hi poden establir dues fases d'ocupació: la més antiga correspon a l'època republicana (segles II-I aC) i la més moderna, a l'època altimperial (segles II-III dC). Relacionades amb la fase més antiga, es van excavar dues sitges, una de les quals de grans dimensions, que han proporcionat un important conjunt de material arqueològic.

A llevant del mas (sector 2) i a dos dels sondeigs que es van fer a l'interior de l'estructura quadrangular que hem comentat anteriorment, es van excavar tres enterraments d'inhumació molt senzills, formats per una fossa excavada al sòl en què s'havia dipositat el difunt i que s'havia tornat a cobrir amb el mateix sediment.

Els únics elements d'aixovar que es van documentar són una gerra de ceràmica comuna africana situada als peus d'un dels individus i una moneda de bronze, il·legible. Podem datar aquest enterrament en els segles II-III dC.

Tradicionalment, s'ha considerat que al mateix indret on avui s'aixeca el mas hi havia una vil·la romana. Tot i que no hi ha cap altre element arqueològic que en demostrï la presència, la descoberta de les estructures i dels enterraments pot fer pensar en una petita vil·la que degué ser arrasada totalment per la construcció del monestir i del mas. Només una excavació arqueològica a l'interior del mas permetrà de validar aquesta hipòtesi.

Necròpolis d'incineració de la primera edat del ferro

A la part baixa del vessant est del turó de Vilanera hi ha una necròpolis d'incineració de la primera edat del ferro. Es va delimitar una superfície aproximada d'entre 5.500 i 6.000 m, dels quals se n'han excavat completament 700. S'hi van documentar noranta-un enterraments, dels quals se'n van excavar setanta-cinc. La segona

part d'aquest article està dedicada a aquesta necròpolis, sens dubte la troballa més espectacular de tota la intervenció.

Necròpolis d'incineració del bronze final

A l'angle sud-oest del turó de Vilanera (sector 4), just al costat del trencall que porta al mas venint de la carretera d'Albons i a sota i al costat de les estructures de l'època romana que hem comentat anteriorment, hi ha una necròpolis d'incineració del bronze final.

Es va excavar un total de vint-i-tres enterraments molt senzills, formats per fosses de petites dimensions fetes aprofitant les esquerdes del subsòl, dins de les quals s'hi havien dipositat les urnes, també petites, d'entre 15 i 25 cm d'alçada, sense cap indicatiu d'aixovar, d'estructures de pedra ni d'elements d'identificació.

La majoria d'enterraments estan molt malmesos i les urnes, escapçades, a causa de la freqüentació de l'indret des de l'època romana fins als nostres dies, com també per la construcció de la carretera que va de l'Escala a Albons, que va afectar el sector oest de la necròpolis. En el moment de redactar aquest escrit, les urnes encara estan per excavar.

4. LA NECRÒPOLIS D'INCINERACIÓ DE VILANERA

4.1. Introducció

La necròpolis de Vilanera és al vessant sud d'un turó molt suau, a l'est del mas Vilanera i al sud del camí antic d'Empúries. La superfície total del jaciment oscil·la entre 5.000 i 6.000 m², dels quals n'hi ha 1.600 de delimitats. Fins ara s'ha trobat un total de cent set estructures, de les quals noranta-una són enterraments. La necròpolis es va datar entre el final del segle VII i el principi del segle VI aC a partir dels materials d'importació. Aquesta datació, però, es pot modificar segons com continuï l'excavació.

4.2. La delimitació i el mètode d'excavació

La necròpolis fou localitzada durant la campanya de sondeigs que es féu a la primavera de 1999. Un cop començada l'excavació, es va procedir a delimitar-la mitjançant uns quants sondeigs. Al nord del camí, es va fer un gran sondeig que va donar un resultat negatiu. A ponent, es va fer una altra rasa que va permetre de trobar-hi nivells de l'època romana sense enterraments més antics, però. La necròpolis també és delimitada a l'est per diferents sondeigs. Finalment, al sud, a causa de la profunditat a la qual està el subsòl, es desconeixen els límits exactes de la ne-

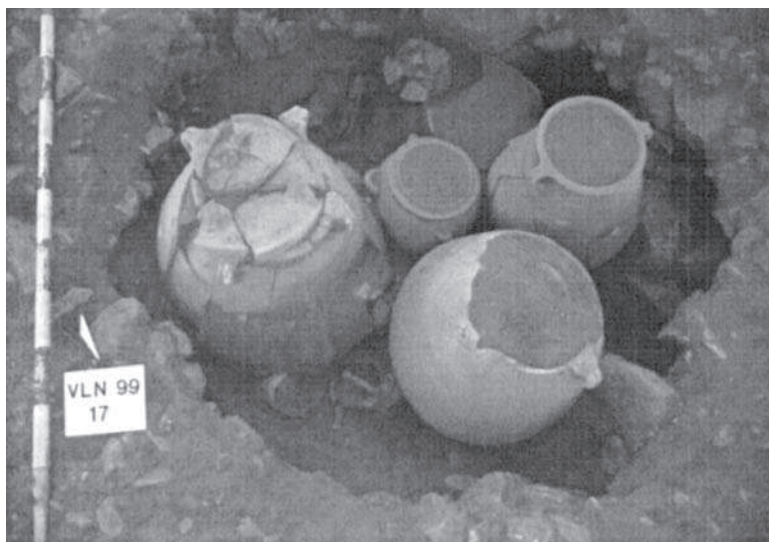

Figura 3. Sector 3. Necròpolis d'incineració. Enterrament 9.

cròpolis. El nivell de sedimentació de l'antiga llera del riu és més alt que no se suposava i els enterraments apareixen fins a una fondària de 2,30 m del nivell superficial, mentre que al nord, a la zona més propera al camí, pràcticament no hi havia sediment sobre els enterraments.

Ateses l'extensió i la natura del jaciment, la metodologia aplicada a la necròpolis de Vilanera va respondre a unes necessitats pràctiques a l'hora d'excavar les estructures. Així, com que en molts casos l'estratigrafia del lloc impossibilitava de veure les fosses de les tombes, es va decidir de fer una excavació en extensió per quadres, cadascun dels quals es va convertir en una microexcavació en extensió, on es baixava nivell a nivell fins a arribar al subsòl natural i es deixaven descobertes les estructures que s'hi trobaven. Les estructures funeràries que presentaven una fossa visible van ser excavades com a fets aïllats.

La quadrícula fou instal·lada per Lluís Sant i Pilar Camps, topògrafs del Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

4.3. Descripció del jaciment

Estratigrafia

Aquest jaciment presenta una estratigrafia poc complexa. Hi ha un primer estrat superficial, sorrenc, amb elements vegetals i amb una potència variable, d'entre 5 i 50 cm. Tot seguit trobem un segon nivell de sorra groga, molt neta, d'entre 15 i

60 cm. En aquesta capa es van localitzar les primeres estructures. Hi apareix per sota una capa de sorra vermella com a resultat del contacte amb el subsòl. Finalment, el darrer estrat és la roca calcària del subsòl.

Descripció de les estructures

A la superfície excavada de la necròpolis de Vilanera s'hi van trobar cent set estructures que van ser classificades segons la tipologia:

1. Estructures simples
 - 1.1. Ossos amb recipient
 - 1.2. Ossos sense recipient
2. Estructura complexa
 - 2.1. Sense coberta
 - 2.2. Amb coberta de pedra
 - 2.3. Amb estela
3. Troballes aïllades
4. Túmuls

1. Estructures simples

Entenem per *estructura simple* la que presenta, únicament, les restes cremades del difunt sense material funerari associat. N'hi ha dos tipus: les estructures que contenen les restes cremades en un contenidor ceràmic i aquelles les restes òssies de les quals no apareixen en un contenidor.

En el primer cas, individu dins d'un contenidor, les restes estan dipositades en una urna petita encaixada gairebé sempre en una diàclasi del subsòl, i amb una pedra al cim que fa de tapadora. Aquestes estructures estan sempre situades al costat d'una de complexa, fet observat també a la necròpolis d'Agde i a Grand Bassin I, respecte a les quals els autors parlen d'una relació directa entre l'estructura simple i la complexa més propera (NICKELS, 1989; JANIN, 1997)

En el segon cas, individu cremat sense recipient, les restes estan posades directament dins l'estrat de sorra groga agrupades com en un farcelllet.

2. Estructura complexa

Entenem per *estructura complexa* la que conté, a més de les restes de l'individu dins d'una urna, material funerari associat. Tots enterraments excavats fins ara presenten un sol contenidor funerari format per una urna amb tapadora que deu correspondre a un enterrament individual, hipòtesi que s'ha de confirmar amb l'excavació dels vasos. Tan sols en un cas, però, es van trobar dos contenidors funeraris en una tomba (dues urnes amb tapadora) que devien compondre un enterrament doble.

En aquest apartat hem fet tres subgrups diferenciats pel tipus d'indicació que presenten.

Figura 4. Sector 3. Necròpolis d'incineració. Enterrament 43.

2.1. Estructures complexes sense coberta

Les estructures complexes sense coberta són les que no presenten cap tipus d'indicació visible, sigui perquè ha desaparegut sigui perquè mai no n'hi ha hagut. En aquest subgrup s'hi engloben tant les estructures excavades al subsòl, la fossa de les quals, per tant, és visible, com les que, havent estat excavades en estrats de sorra groga, no presenten una fossa reconeixedora. Els fons d'algunes d'aquestes estructures retallen el subsòl on es falcaven les peces ceràmiques.

Pensem que, en realitat, totes les estructures incloses en aquest subgrup devien tenir fossa, perquè la col·locació del material, moltes vegades posat en equilibri en vasos l'un sobre l'altre, no seria possible sense una fossa.

2.2. Estructures complexes amb coberta de pedra

Les estructures complexes amb coberta de pedra són aquelles tombes que, en superfície, presenten una estructura circular de pedres. Aquesta coberta, que es devia fer servir d'indicació, és formada per una capa de pedres de mides diverses; les del perímetre són més grosses que les de l'interior del cercle. En totes, el centre de l'estructura s'enfonsa cap a l'interior, perquè la fossa excavada al nivell de la sorra és molt poc consistent. Normalment, en un dels punts cardinals apareix una pedra col·locada en una posició vertical i que probablement fa d'estela. Aquestes pedres presenten diferents orientacions, sense seguir una pauta concreta.

Les fosses que trobem sota les cobertes de pedra són, en general, més profundes que no les fosses de les tombes sense indicació i poden arribar a 1,50 m de fondària. L'únic *loculus* trobat fins ara està situat dins d'una estructura d'aquestes.

2.3. Estructures complexes amb estela

De moment, només s'ha trobat una estructura que es pugui considerar com a estructura complexa amb estela.

Es tracta d'un enterrament en fossa, com els anteriors, però amb una estela col·locada verticalment i situada directament sobre els vasos de l'enterrament..

3. Troballes aïllades

En l'apartat de troballes aïllades s'inclouen les restes ceràmiques fragmentades corresponents a vasos diferents i que apareixen en petits conjunts. Són les restes d'estructures arrasades per unes altres de posteriors.

4. Túmuls

Fins ara s'han documentat tres túmuls que encara estan per excavar.

N'hi ha dos tipus: un de més petit (túmulo 1) amb una anella exterior que recorda túmuls mediterranis i els altres dos (túmul 2 i 3) de grans dimensions, més propers als atlàntics.

Túmulo 1. Ocupa una extensió de 15 m² i té un diàmetre màxim de 3,5 m. Presenta les pedres de perímetre molt ben posades i falcades verticalment. Al centre est del túmul s'hi va documentar el que resta de la cista, definida per blocs verticals. Tant el túmul com la cista van aparèixer malmenats per una fossa moderna en què es va trobar la base d'una urna que contenia restes humanes cremades i fragments de bronze. Probablement, aquestes restes estaven dipositades a la cista. És posterior als altres túmuls atès que els cobreix parcialment.

Túmul 2 i 3. El túmul 2, de més de 20 m de diàmetre, és format per pedres petites i grosses de color vermellós i groguenc. Hi ha una càmera central rectangular de 7 m de costat. El túmul 3 és el que actualment està menys definit, perquè el seu vessant nord es confon amb el vessant sud del túmul 2 i està ben delimitat, únicament, pel costat est.

Lligats amb aquest límit ben definit del túmul 3, apareixen una sèrie de forats de pal situats cada 2,5 m. Un d'aquests forats és amortitzat per una estructura funerària complexa, la qual cosa permet de dir que són anteriors a la fase dels enterraments en fossa.

4.4. Descripció del material arqueològic

L'excavació de les estructures funeràries va donar un notable conjunt de material arqueològic. Cal tenir en compte que molts enterraments són formats per una urna cinerària i uns quants vasos d'acompanyament, el nombre dels quals varia molt, entre un i vint-i-tres. A més de l'aixovar ceràmic, en algunes tombes hi apareixen objectes de metall i restes de fauna. L'estudi del material està en una fase molt inicial i que els resultats exposats aquí són provisionals i susceptibles de ser modificats en el futur.

Figura 5. Sector 3. Necròpolis d'incineració. Enterrament 58.

4.4.1. *Ceràmica*

La ceràmica és el material més representatiu del jaciment tant pel volum com per la gran varietat de models. Fins ara s'han exhumat 326 vasos, dels quals 309 són produccions indígenes fetes a mà; 4, produccions indígenes fetes amb torn, i 13, importacions, la majoria de procedència fenícia.

Ceràmica feta a mà

La ceràmica feta a mà representa la major part del material ceràmic, pràcticament el 95 %. En general, són peces molt ben acabades, la majoria brunyides, ben conservades, fetes de pasta fina i amb decoracions molt senzilles. A causa de la gran varietat de tipus que hi ha en aquest jaciment, tan sols comentarem les formes més representatives.

La peça més nombrosa és l'urna funerària, entesa com a contenidor de les restes humanes i no pas com a forma ceràmica. Per aquest motiu, és el vas que presenta els tipus més diversos. El més comú és l'urna troncocònica de coll divergent (exvasat) amb totes les variants. Poden presentar bases planes, amb el peu curt, amb el peu alt (pocs exemplars) o bases còncaues. Hi ha molts exemplars que tenen el con superior del cos lleugerament convex. Constitueixen un altre tipus d'urna aquelles els cossos de les quals són globulars i ovoides, model que no és tan freqüent. Aquests recipients són els que plantegen més problemes a l'hora de definir-los, a causa de l'estat de conservació, i tenen les mides i la forma molt distorsionades. Cal recordar que totes les carenes estan aixafades. L'altre recipient estretament lligat a l'urna és

la tapadora. Els plats tapadora poden ser de forma troncocònica amb la base plana, el peu diferenciat o el peu alt. L'altre model de tapadora, no tan freqüent, és la còncava amb la base umbilicada. Alguns mostren decoracions acanalades a l'interior fetes a base de bandes d'acanalaments, creus...

Pel que fa als vasos d'acompanyament, n'hi ha molts tipus, entre els quals cal destacar els bols semiesfèrics, els vasos globulars de coll curt i exvasat, els vasos de cos globular i coll cilíndric i les copes de cos globular i peu alt.

Els paral·lelismes més propers són els materials ceràmics d'Anglès, Agde i Gran Bassin I. Uns altres casos similars de la ceràmica feta a mà estan documentats als Pirineus centrals i occidentals: Tarba, Pézens, Avezac-Prat, Lamarque, Ger i Ossun.

Respecte a la decoració, en general es pot parlar de motius molt senzills. Els més repetits són els acanalaments paral·lels (dents de llop), els pentinats i les incisions unglades, mentre que les greques i les impressions són motius menys freqüents.

Ceràmica d'importació

La ceràmica d'importació representa el 5 % de la ceràmica d'aquesta necròpolis. Les peces que s'hi van documentar són un *skyphos* de procedència centremediterrània i tres pitos, una del tipus Cruz del Negro, un *arybalos*, dos plats de tres peus, una olla amb quatre nanses i dos bols grans d'origen fenici.

Al nord-est de Catalunya les importacions fenícies són escasses, sobretot en àmbits funeraris. Malgrat aquesta mancança, n'hi ha diversos paral·lelismes en zones properes, com ara el pitos de la necròpolis d'Anglès (Selva), una peça del tipus Cruz del Negro a Can Piteu-Can Roqueta (Sabadell, Vallès Occidental) i un *arybalos* a la necròpolis del Mas de Mussols a Tortosa (Baix Ebre). Aquesta darrera peça és molt semblant a la trobada a Vilanera, pertany al tipus 2361 de J. Ramon i té una datació relativa entre el 600 i el 550 aC al jaciment del Mas de Mussols. Pel que fa a peces com l'olla de quatre nanses i les formes obertes, no s'han trobat, de moment, casos similars a Catalunya i el més proper és a Crevillent (Alacant).

4.4.2. Els metalls

L'aixovar de metall és format per peces de bronze i ferro. Normalment, apareix dins de les urnes amb els ossos cremats del difunt. Part del material de Vilanera prové de les urnes desfetes que es van excavar *in situ*. Tot i això, també es van documentar peces de bronze al costat dels vasos d'acompanyament. En general, els objectes de bronze estan més ben conservats que els de ferro.

Peces de bronze

Els objectes de bronze són els més nombrosos. Constitueixen l'aixovar més personal del difunt: joies, armes, peces de vestir i peces rituals. Entre aquests objectes, cal destacar fibules de doble ressort, fibules de doble ressort bilateral, una punta de llança, *simpulum*, sivelles, agulles, cadenetes, anelles i braçalets.

Peces de ferro

L'aparició del ferro permet de datar la necròpolis. Els objectes de ferro escassegen força en comparació dels de bronze i no n'hi ha tanta varietat: ganivets, braçalets i altres objectes que de moment no s'ha pogut saber què són.

4.4.3. *Altres materials*

Cal destacar la descoberta d'un ou d'estruç a la tomba número 9, molt rica en material fenici. Aquest ou, en forma de bol i amb la vora rebaixada, presenta una decoració incisa de motius geomètrics i pintura blanca.

Finalment, uns altres materials curiosos són quatre peces de ceràmica en forma d'ou de gallina, buits per dins, la funció dels quals es desconeix.

4.5. Conclusions

El material d'acompanyament de les estructures funeràries de la necròpolis de Vila-nera sovint conté elements de ferro que ens situen, d'entrada, en un període molt concret de la protohistòria. Amb els materials ceràmics d'origen fenici i els objectes de bronze el marge temporal s'estreny entre la segona meitat del segle VII aC i el principi del segle VI aC.

Des del punt de vista intern, la superposició d'estructures i les troballes aïllades indiquen que hi va haver al llarg del temps un mínim de dues fases amb la mateixa funció funerària. La confirmació d'aquest fet és en l'amortització d'antics forats de pal mitjançant nous dipòsits funeraris en urna. També es fonamenta en l'amortització del gran túmul (T2) amb el túmul més petit (T1). Tanmateix, cal esperar fins que no s'excavi per poder fer noves aportacions i confirmar definitivament aquesta hipòtesi.

La localització del jaciment en una àrea d'una gran densitat de població en períodes protohistòrics i antics, coneguda com *l'àrea d'influència emporitana*, fa buscar immediatament paral·lelismes als nuclis d'hàbitat i les zones funeràries més properes. El primer referent és a poca distància del jaciment: l'àrea d'hàbitat i necròpolis de Parrallí, d'una època anterior (bronze final-ferro). Més propera en el temps hi ha la necròpolis de la muralla nord-est d'Empúries, situada al nord del Museu i entre les ciutats grega i romana i amb una datació lleugerament posterior (primera meitat del segle VI aC).

A partir del material que el jaciment va proporcionar, serà d'un gran interès d'aprofundir en les relacions més que probables amb la zona d'hàbitat de Sant Martí d'Empúries, on les darreres excavacions sobre nivells precoloniais han lliurat les primeres importacions ceràmiques d'àmfores fenícies, imitacions de formes del tipus Cruz del Negro i *bucchero* etrusc. Finalment, pocs metres al nord-oest de la necròpolis de Vila-nera, durant els sondeigs fets al sector 2 del mateix jaciment es van trobar nivells d'ocupació de la primera edat del ferro.

Els tipus de ceràmica són molt similars als que aparegueren a la necròpolis d'Anglès, on també és present la ceràmica d'importació fenícia si bé en un volum menor. En trobem uns altres referents prou vàlids a la necròpolis de Peralada, Can Bech de Baix (Agullana), el Pla de la Bruguera (Castellar del Vallès), Can Canyís (Banyeres del Penedès), el Mas de Mussol (Tortosa), el Grand Bassin I i Moulin (Mailhac), el Camp d'Alba (Réville) i Agde, entre d'altres.

L'excavació d'aquesta necròpolis obre vies noves en l'estudi del comerç marítim al nord-est peninsular i ofereix una possibilitat insòlita d'aprofundir en l'evolució de les societats autòctones en el tombant del bronze final al ferro.

BIBLIOGRAFIA

- AQUILUÉ, X.; BURÉS, L.; CASTANYER, P.; ESTEBA, Q.; PONS, E.; SANTOS, M.; TREMOLEDA, J. «Els assentaments indígenes i l'ocupació grega arcaica de Sant Martí d'Empúries (l'Escala, Alt Empordà). Resultats del projecte d'intervencions arqueològiques de 1994 i 1995». A: *L'hàbitat protohistòric a Catalunya, el Rosselló i el Llenguadoc occidental. Actualitat de l'arqueologia de l'edat del ferro. Actes del XXII Col·loqui Internacional per a l'Estudi de l'Edat del Ferro*, 19-32, Sèrie Monogràfica 19, Museu d'Arqueologia de Catalunya-Girona, Girona, 2000.
- AUBET, M. E. «El comerç fenici i les comunitats del ferro a Catalunya». A: *El poblament ibèric a Catalunya. Actes, Laietania*, 8, 23-40, Mataró, 1993.
- BADIA I HOMS, J. *L'arquitectura medieval de l'Empordà. II-A. L'Alt Empordà*, Diputació de Girona, Girona, 1978.
- BOIX, L.; PIÑERO, M. D. «Les muralles de Vilanera», *Apilar. Butlletí Informatiu del Camp dels Pilans-Les Corts*, 2, l'Escala, (s.d.).
- CASAS, J. «La tomba de la Clota Grossa (l'Escala, Alt Empordà)», *Cypsela*, IV, 157-164, Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona, Girona, 1982.
- CLOP, X.; FAURA, J.M.; GANGONELLS, M.; MOLIST, M.; NAVARRO, C. «El pla de la Bruguera-Centre de distribució Sony. Una necròpoli d'incineració de la primera Edat del Ferro a Castellar del Vallès (Castellar del Vallès, Vallès Occidental)», *Excavacions a Catalunya*, 15, Direcció General del Patrimoni Cultural, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1998.
- CODINA, D.; DEHESA, R.; LLINÀS, J.; MERINO, J.; MONTALBAN, C.; VARGAS, A. «Prospeccions i excavacions arqueològiques en el sector afectat pel projecte de construcció d'un camp de golf a Vilanera (l'Escala, Alt Empordà)». A: *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona*, 57-59, Olot, 2000.
- JANIN, T. «Nécropoles et sociétés élisiques: les communautés du Premier Âge du Fer en Languedoc occidental». A: *Mailhac et le premier Âge du Fer en Europe Occidentale. Hommages à Odette et Jean Taffanel. (Carcassonne, 17-20 septembre)*. *Monographies d'Archéologie Méditerranéenne*, 7, 117-131, Lattes, 2000.
- JANIN, T.; BURENS, A.; CAROZZA, L. *La nécropole protohistorique du Camp d'Alba à Réville (Tarn-et-Garonne)*, C.N.R.S., Lattes, 1997.

- NAVARRO, R. «Las fibulas en Cataluña», *Publicaciones Eventuales*, 16, Institut d'Arqueologia i Prehistòria, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1970.
- NICKELS, A. Agde. «La nécropole du Premier Âge du Fer», *Revue Archéologique de Narbonnaise*, Supplément 19, Narbona, 1989.
- PALOL, P. DE. *La necrópolis hallstättica de Agullana*, Biblioteca Prehistòrica Hispàica, I, Madrid, 1958.
- PIÑERO I COSTA, M. D. «Un túmulo funerario en l'Escala», *Butlletí de l'Associació Arqueològica de Girona*, 1, Girona, 1978.
- PONS, E. «Las necrópolis de incineración del Bronce final y de la Edad del Hierro en Cataluña». A: *Archéologie de la Mort. Archéologie de la Tombe au Premier Âge du Fer. Actes du XXIe Colloque International de l'Association Française pour l'Étude de l'Âge du Fer*, 31-40, Conques-Montrozier, 1997.
- PONS, E.; PAUTREAU, J. P. «La nécropole d'Angles, la Selva (Gérone, Espagne) et les relations Atlantique-Méditerranée à travers les Pyrénées au début du Âge du Fer», *Aquitania*, 12, 353-375, 1994.
- PONS, E.; VILA, M DEL V. «Nuevos aportes al estudio de la necrópolis de Peralada (Gerona)». A: *Congreso Nacional de Arqueología*, xv, Vitoria (1975), 681-694, Saragossa, 1977.
- RAMON, J. «Cuestiones de comercio arcaico: frascos fenicios de aceite perfumado en el Mediterráneo central y occidental», *Ampúrias*, 44, 17-41, Barcelona, 1982.
- SERVEI D'ARQUEOLOGIA. *Carta arqueològica de l'Alt Empordà*, Servei d'Arqueologia, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994. [Text inèdit.]
- SERVEI DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC. *Inventari del patrimoni arquitectònic de l'Alt Empordà*, Servei del Patrimoni Arquitectònic, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1985. [Text inèdit.]
- VILASECA, S.; SOLÉ, J. M.; MAÑÉ, R. «La necrópolis de Can Canyís (Banyeres, província de Tarragona)», *Trabajos de Prehistoria*, VIII, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 1963.